

ընկերացողները ձեռքից թափելով և թողնելով ներկայումս Հեռագրերը վերջանում է հեռակալ խոսքերով, զբաղված վերջին բարեկամը մոմենտն է ներկայանում։ Ձեր 25-ամեայ թաղապետը խոսքիս պատկեր կը կարծեն ոչ թէ ստանալանքները, այլ ամենամեծ գործը պատերազմը, որովհետև Կաշանիկը սարսափները յետոյ խաղաղասիրութիւնը ծանր մեղք է։

Պարիզ.— Լրագրական տեղեկութիւնները համաձայն կոմիտեի քննարկի կողմից պետութեան ներքին տնտեսական ծրագրերը թերթական գործերի առիթով պարունակում է իր մէջ առաջադիմական ազդեցութեամբ յարգուող յոգեւորական կայսրութեան մէջ ապրող ազգութիւններին, նոյնպէս և խորհուրդները։ Բայանեան պետութեան ներքին հարցերով լինելով պայմանաւորուած զանազան իր բնականութիւնէն է յայտնում, որ Աւստրիան արեւելեան գործերի խնդրում կանգնում է համակարգական տեսակէտի վրայ, որից նա սխառնատիկաբար խոստովում էր 1897 թւից սկսած։

Բերլին.— Տեղիւ մամուլը լի է կոմիտեի քննարկի առաջարկի վերաբերեալ տեղեկութիւններով։ Նրանք նկատում են, որ Անգլիան, Փրանսիան և Իտալիան վերաբերում են դեպի այդ առաջարկը շատ սառը կերպով։

Վիեննա.— Լրագրիկները մեծ մասը հաւատարմութիւն են, որ կոմիտեի քննարկի առաջարկը աջողութիւն կունենայ։

ՎՈՍՏՈՐԻ ԱՓԵՐԵՆ

Կ. Պոլիս, 27 յուլիս
Հայ ժողովրդին անմիջական կենսաբար կապուած ըլլալով թիւրքերի մէջ անտանգ կեանքին, ժողովուրդը ունիւրդի ու երկրորդ կը հետեի երկրին անցողիկ քանակին և ամեն ոք ստիպուած կը կարգադրէ Հայաստանի զանազան գաւառներէն հասած տեղեկութիւնները, որոնք կը բերեն սպառնալից ռազմաքաղաքական, թաղանթաբար տեղեկութիւններ։

Նոր դարձեալ ընդապառնող մտահոգութիւնները և տիրող տաքանակը այնքան մեծ են, որ արդարեւ դարձեալ մէկ կամ երկու օրերու մէջ չի կրնար կրկնուիլ մէկ ծայրէն միւրը խաղաղեցնել թիւրքերը և խաղաղութիւն հաստատել։

Ասով հանդերձ հիմա աւելի յուսալից ըլլալու պատճառներ պէտք է ունենանք, քան իթիքիւնի իշխանութեան օրերուն, քանի որ իթիքիւնը մասնաւորապէս 1910-էն իտալ ընդգրկած ծրագրի բացառում է թէ աւելի խաղաղեցնել էր և թշնամական։

Ընդհանրապէս արդի դարձեալ, որ ունի իր նախորդին փոքրամասնութիւնը և անոր անկման պատճառով եղող արագեցնելու գործընթացը, շատ մը պատճառներ, կը յուսացուի որ վերջ տայ շատ մը ապական խնդիրներ։

Դաւանիս հայ անդամը Գարեթիէթէն, Նուրառաշեկան՝ բառի բովանդակ նշանակութեամբ հայ է, նախքան օսմանցի միջնակարգ ըլլալով, մինչ Հայաստան հայ ըլլալէ զատ՝ ամեն բան էր և աւելի քան զամենէն էր իթիքիւնական օսմանցի մը, որով իրմէ ազդելու օգուտ մը յուսով կարելի չէր։

Գարեթիէթէն, Նուրառաշեկան ընդհակառակը կրնայ մեծապէս օգտակար ըլլալ, մանաւանդ որ իր ծայրն ու ինքնակարգութիւնը

անփոխելի է դարձնում մէջ իրը կարեւորագոյն աթոռի մը և դարձնում ամենէն հեռակալը անդամները մէկը։ Արդարեւ նշաններ կան, թէ հայոց վիճակին համար կարգադրութիւններ պիտի ըլլան, և դարձեալ լրջօրէն աչքի առջև ունի Անատոլիոյ վիճակին բարեւոյս հարցը։ Նոյնպէս կը մտածուի քրիստոնէայ հասարակութեանց հետ առկա միացած ըլլալ խնդիրներուն համար կանոնաւոր լուծում մը տալ։

Արդի դարձեալ տրամադրութիւնները այս մասին շատ որոշ են և երբեք յուսալի չէ, որ նոր կնճառութեանց առջև զոնեն ինքզինքնին պարտաւարարները։

Մասնաւորապէս մինչև 45 տարեկան ոչ-խաղաղութեան գիտնականութեան որոշումը առկալուիլը ցոյց կուտայ, թէ դարձեալ որքան լայնատես է Ասկարն և ժամանակին մարդիկն են՝ այսօրուան ազգային իշխանութեան գլուխ գնդապետները, առկա շատ տարակուսելի և կասկածելի է։

Հառաւ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՆԱԿԱՅԻՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏԱԶԱՆԱՅԻՆՈՒԹԻՒՆ

Մի քանի օրեց ինչոյ կը յայտարարվեն ընտրողական ցուցակները։

Նրանք, որոնք բնակարանային ստորք են վճարում, առևտրական ցնիլ ունեն, անշարժ սեփականութեան տէր են, կամ թէ բնակարանային ստորքից ազատ իրանց անունով առանձին վարձու բնակարանում են ապրում, ոչ պակաս քան մի տարի շարունակ, — ընտրողական իրաւունք են վայելում և կարող են մասնակցել Պետական Դոմայի ընտրութիւններին։

Այգիականները ցուցակը պատրաստվում է ի ցոյց դրվելու։

Որքան էլ խնամքով կազմված լինեն այդ ցուցակները, նրանք այնու ամենայնիւ զերծ չեն լինի ոչ թերութիւններից, ոչ մոռացումներից։

Իւրաքանչիւր իրաւատէր քաղաքացու պարագն է մտնել, անդիմանալ քաղաքացու վարձութեան մէջ թէ մտցրել են իրան ընտրողական ցուցակները մէջ թէ ոչ։

Շատ կարճ ժամանակ է մնում. յայտարարութիւնները ընդունվելու են մինչև ամսի 5-ը, իսկ այնուհետև ապարդիւն կանցնեն ուշացած դիմումները, և, բնական է, նա, ով այնօրէն կը լինի և չի շտապել ստուգել, մոռացված դէպքում մտցնել տու, նա էլ կը կորցնի իր ընտրողական իրաւունքը։

Հարկաւոր է շտապել տանց ուշացնելու։ Անուշառ վարձու բնակարան ունեցող շատ մարդիկ կան ստորքից ազատ, որոնք չեն մտնի ընտրողական ցուցակներին մէջ, բայց ընտրողական իրաւունքի տէր են. թող այդ պարիսերը դիմեն և իրանց անունները մտցնել տան։

Ձեռք պէտք է մոռանալ սակայն, որ ցուցակները մէջ մտցնում են այգիականներն այն դէպքում միայն, եթէ նրանք ժամանակին դիմում են դրաւոր խնդրելով։ Նախ պէտք է վկայական վերցնել ոստիկանութիւնից, որ մի տարբեր պակաս չէ ինչ խնդրատուն ապրում է նորի քաղաքում կամ գաւառում։

Այգիական վկայականները ոստիկանութիւնը տալիս է անյապառ։

Եւ Պետական Դոմայի ընտրութիւնները վերաբերեալ խնդիրները կամ թղթերը ազատ են օրէն տուրքներից, ներկայացվում են առանց գերբով մարկաների։

ԲԱՆԱԿԱՅԻՆԱԿԱՆ

Մեր երկրի մտադիր չէի անտառ դնելու, մի ինչ-որ անայայտ թակեծ գիտվել էր սրտիս՝ ծանր քարի պէս։

Շուրջ խաղաղ էր։ Ամեն ինչ կարծես ներկում էր երազային խորհրդաւորութեան մէջ։ Իմ մոտոցներով չէի խանգարում այն անողորմութիւնը, ուր բազմաթիւ սիրահար սրտեր էին բարակում։

Վշտահար կուրծք ազնաբար ծծում էր զեփիւրի շնչով օրորվող օդը, ուռչում, բարձրանում։

Կիսախաւարի մէջ թախծոտ հայեացքով տնտրում էի մարդկային ծիփուն ալիքները։ Շատ էին նրանք կողմ-կողքի հալածված, թևերի տուած, միշտ էլ անձնատուր մեծ լուծութեանը Տեղ-տեղ լսվում էին կանայք բարձրաձայն քրքրելները, որոնք սև խաւարից թռնաւոր նիւտի նման ծակում էին կուրծքս։

Եւ հաւաքում էի։ Որպէս հառաչանքիս արձագանք կարծես լսվում էր հեռու, արձագանքի միջոց խորունկ ձայների յուսահատ ծնունդ, որ զեփիւրի նման սաւառնում էր ամուսկ միջոցառի մէջ, ուռչում, բարձրանում հանգարտ, անդուշտ, ապա՝ փոփոխվում մարում վերստին կանայք ու միւսանալով։

Ականջ էի դնում։

Վերականգնում էին նորի կանայք թախծոտ հիւնիւններ աւելի շարժված, աւելի մօտ, կարծես հնչեց հարեան սինակից։ Կիտով չափ կախվեց զեփիւր այն կողմը, Բաց պատուհանից երևում էր արօտ լուսով քցողված մի կանայքի պատկեր։ Նրա կրծքից էր հնչում ձայների այն սև շարունակ, որ լսել էի տարեկան իմ անցած գիշերահանութեան մէջ, գիշերիկ մանկահասակ աղջկայ պտառար կրծքից։

Յայտարարութիւնների համար կան պատասխաններ, որը կարելի է անտառը քաղաքային դոմայի շէնքում։

Շտապեցե՛ք ուրիշ կատարել ձեր քաղաքացիական պարտքը։

Թոթախեցե՛ք ձերանից թմրութիւնը, հետաքրքրեցե՛ք ձեր իրաւունքներով և ընտրողական նուիրական գործի մէջ մտցրե՛ք ձեր սեփական կամքը ու ցանկութեան արտայայտութիւնը։

Քաղաքացիական պարտաճանաչութիւնը թելադրում է մեղանք ամեն մէկին լինել ուշադիր, աւելի լուրջ վերաբերուած ցոյց տալ, մանաւանդ ընդհանրական հարցերում։ Աշխատենք այդ պարտաճանաչութիւնը ցոյց տալ։

Աշխատենք չը կորցնել ոչ մի ձայն, որովհետև նա իր խոշոր նշանակութիւնը ունի։

Ձայններ, որպէս զի մեր քրքրները տրվեն գիտակցօրէն, ոչ պատահականօրէն, չանցնեն անօրոշտ և աւելի լաւ կընայով ծառայեն իրանց վստահ նպատակին, ծառայեն ընդհանրութեան շահերին, որի մէջ մեր սեփական շահն ունենք նոյնպէս իւրաքանչիւր։

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՄԱԿԱՅԻՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏԱԶԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

Դիմաւոր թէ իրաւաստանում մի օրէն վարչական հաստատութիւն զանիլ աւելի անխնամ, աւելի անկանոն և անշարժ գործադրութեամբ, ինչպիսիք է Թիֆլիսի արեւելա-տարածքների օւղակը, գործադրութիւնը։

Այս հաստատութիւնը յաճախորդի վրա թողնում է գիւղական խաւար դիւանախանները տպաւորութիւնը՝ տեղեկական ձեւերով և գործադրութեան առանձնապատուկ վարչական մարմիններով։ Մենք անսխալ առիթ ունենանք այս մարմնութեան պատճառով այցելելու այդ հաստատութիւնը, և ճիշդն ասած, միմիայն սրտանց կարելի է խնայ թիֆլիսի արեւելա-տարածքների՝ նրանց ինքնավարութեան այդ աստիճան ստորագրած համար։

Դուք ի զուր կը միտնեք նմանօրինակ հաստատութիւններին յատուկ կարգ ու կանոն օրէնքները ձեռնարկելու, կարող եմ կամ կանոնաւոր հաշուաւորութիւն, այս բաները չեղարկելու և շուտաւարեւ են համարվում, հաշիւ, կարգ-կանոն, արհեստագործների պէտքերը և պէտք-պէտք խառնվել են և կազմել մի գանգուած, որի անունն է արհեստագործների աւագ, այս պարտքի տէրն արդէն քրքրապետի զերծ է կատարում արհեստագործների ուղարկւած, նրա կամքից է կախված ամեն բան, կուրծք կանի, չի ուղի՝ չի անի և պրծաւ գնաց... Բաւական է ասել, որ արհեստագործների ուղարկւած գաղափար անգամ չունի, թէ ինչ է տպագրված հաշուաւորութիւնը, տեղեկագիրը, զեկուցում տպելը, այլ ևս չիստում, որ Թիֆլիսի մեծահոգի համարութիւնը չունի ոչ մի հաստատութիւն լատիկապէս այդ դասակարգի համար, կամ չընդունի շանքով հիմնված, մինչդեռ նրանց թիւը հասնում է տասնեակ հազարների։

Երևակայի չէ կարելի, թէ ինչիւր ասես չէր անի այդքան բազմաթիւ անդամներով մի դասակարգի մի խմբով իրանց ինքնավարութեան շուրջը, եթէ դրանց առաջնորդները փոքր ի շատեւ եռանդուն և խելքը զլինի մարդիկ լինէին։

Անցնենք իրականութեանը։ Թիֆլիսում 1897-ին ընդգրկում էր 17 համարութիւն, ասկայն ընտրվում աճել է։

Նա լուրջ Սակայն ձայնը տակաւին թելում էր և թիւերային անդամներին մէջ, ձուլվելով բազմաթիւ անհուս ձայների հետ՝ վերստին հնչելու համար։

Փոքրիկ պառլամենտ յաջորդեցին դաշնամուրի անտրժամայն սկիզբները։

Եւ չը գիտեմ՝ նա ինչ էր նուազում, որովհետև երաժշտաւոր չիս։ Սակայն թելում էր, որ ջարդված սրտի յուսահատական հառաչանքներն էին մարդկային սառը, անապատային սրտերի դիմում, որոնք մարում էին անողորմ իրականութեան մէջ միշտ էլ ցրտապար արձագանքներով։

Հակառակ ցանկութեան՝ վերստին մի անգամ դարձաւ անցնալիս և դուրս. բերել մի փոքրիկ խմբով պատկեր, որ տալիս էր վերջին անգամ իմ սրտում անյայտ սէր դարձեց։

Եւ ուղիք եկալ հարեան սինակիցում։ Նա կանգնած էր իմ առաջ։

Երևակայութեան պատկերացումից ինչ-որ մնացել քաղաքում։ Նա ինձ չէր տեսնում։

Գիշերահանութիւնը ինձ հանդիպեց այլանդակութեան մէջ։ Նա կոյր էր։

Հայեացքը ընկաւ գաղտնի վրայի մեծադիր նկարին, որի տակ խոշոր առաւելով զբոսած էր՝ Պիտան։

— Դիմաւոր—դուրս թուաւ իմ ցաւաքար կրծքից։

— Գիշեր—ճիւղ նա՝ ընդհատաբար ընկնելով բազմաթիւ վրայ։

Նա էր։ Տարիներ էին անցել այն օրից, երբ նա խնդրեց ինձ՝ իրան մոռանալ։ Սիրում էի, և վաճառել չէ հանդիպել։ Սակայն տեսաւ։

Նա այժմ կոյր էր։ Եւ որպէս յուսահատօրէն էին հնչում

գարգաւի և համբարութիւնը և այժմ այդպիսիները թիւը հասնում է 51-ի։

Համաձայն ուղարկւած տուած տեղեկութեան—որը մեր խոշոր համոզմունքով չէ կարող ճիշդ լինել, կանոնաւոր ցուցակ չը լինելու պատճառով—ներկայիս Թիֆլիսի համարութիւն հաշվում է 4033 վարդեւ և 4340 օգնական՝ բացի աշակերտները։

Եւ այսպէս մարդիկ վճարում են տարեկան որոշ տուրք, թէ ինչ է՝ ուստաբաշիւններն և արհեստաւորների աւագին վճարվի ռոնդի, իսկ ընդհանուր համար մի օրէն ընդհանրական հաստատութեան հետքն անգամ չը կայ, եթէ ի նկատի չառնէք թաղման գրասենյակը, որը հիմնվել է 1904 թւին և առ 1-ին յունվարի 1911 թ. ունեցել է 103 բնակչութիւն։

Միակ հաստատութիւնը արհեստաւորաց ուղարկւած իր, որ կայ և արժանի է լուրջ ուշադրութեան, դա արհեստաւորների փոքր վարկի ընկերութիւնն է, որը հիմնված է 1909 թ. սեպտեմբերին իրանց արհեստաւորների ձեռքով. սկզբում այդ ընկերութիւնը իրել զրաւագուր ստացել է արժեւորական բանկից 1000 բ. և 2000 բ. պարտք, իսկ այժմ բանկից ստացած գրաւադուրը կազմում է 2000 բ., նոյն բանկից պարտք է վերցված 12,000 բ., բայց այս, ունի զրաւագուր իր 634 անգամնեւրից ստացված 6125 բ.։

Մինչև այս թիւ յուլիս 1-ը՝ այդ ընկերութիւնը պարտք էր ստել իր անգամնեւրի զանազան ժամանակներով 20,554 բ.։ Պարտք վերցնողներից ստանում է 10% իսկ ինքը վճարում է մէկ տարւոյ համար 6% կէս տարւան 5% ըստ առաջին պահանջում 4% դրամ աւանդ ուղղութեամբ։

Անցնալ 1911 թ. ընթացքում այդ ընկերութիւնը՝ բացի իր անգամնեւրի փոքր կարծեցիկ լրացումից կարելի է չափ ունեցնել է զուտ արդիւնք 800 բ. աւելի։

Մեր հաւաքած տեղեկութեան հիման վրայ այս հաստատութիւնը կիթ զիջ թէ շատ առաջադիմում է, շնորհիւ այժման կառավարչի՝ Վ. Վաչակիճէի, որի ժամանակով զիջ թէ շատ կարգ ու կանոն է մտել. սակայն եթէ համոզուելու լինեք այդ փոքր վարկի ընկերութիւնը կարելի նմանօրինակ ընկերութեան հետ, կը տեսնեք, որ շատ ու շատ լիւր է մնացած և դա բնական է, որովհետև այս գործը սկզբից և իմ տարվել է տնաւար ինքուրդի և արժանի լրջութիւնը չէ ունեցել, շնորհիւ ձեռնադա մարդկանց բացառկայութեամբ Հաստատութիւնը դադարեցրած անգամ չունի՝ ուր կայ այդպիսի մի հաստատութիւն, որովհետև չունի յատուկ բնակարան, յատուկ պաշտօնակատար անձինք և չեն աշխատում գործողութիւնները մեծացնել—այսպէս։

Գիտեմք, օրինակ, շատ-շատ վարդաւորներ, որոնք իրանց ինտրոդուցիւնները պահում են ինտրոդուցիւն գործարարներում, մինչդեռ նրանց շահը պահանջում է ի մի խմբի—խմբից սեփական դասակարգային հաստատութեան շուրջը և ոյժ տալ այդպիսի սիւնին։ Ինչպէս է այդպէս, որովհետև ամեն ինչ անավարի է կատարվում, չը կայ հրապարակական հաշուաւորութիւն, ապա և բացակասում է հաւաքող գէպի այդպիսի փակ հաստատութիւնը։ Արհեստագործների լուրջ ուշադրութիւն ենք հրաւիրում այս հաստատութեան վրա՝ աւելի ճիւղահոգութեան և ժողովրդականացում և կամ թէ մտածեն հիմնական յատուկ արհեստագործների փոխադարձ վարկի ընկերութիւն։

Թիֆլիսի արհեստագործների կարծեցիկը այնքան շատ է, որ պահանջը սուր է, որ դիմաւոր է դրոշմ, թէ՛ որից սկսել, մանաւանդ այժմ, երբ համաձայն նոր կանոններ

իմ հոգու խորքում այդ կարճ բառերը։ Իմ մեծահոգութեան արդիւնքն շուրջիս ահամայ շնորհում էին, ըստ այժմ կոյր է... Ինչ է պէտք է աշխարհ տեսնի՝ այնպէս, նա չէր մնա... Նա ինձ չէր տեսնի՝ երբեք։

Պատրաստ էի նորից մի անգամ գնալ նրա մօտ։ Բաժանում օրից մինչ անգամնայ երկարատեւ միջոցներով ինչոյ դուրսէ նրա մօտ այլևս միայնակ չը զգայի։ Սակայն և ի՜նչ, որ մենք բաժանված ենք այն անկեցուն վրէժի, որի մէջ մենք կանգնել անողորմ հարուած ենք համարում և տարբեր պատկերացում։

Ժամանակը ստանում էր կրծքիս վրայից ճնշող քարի պէս, զարթեցնելով այնպիսի ջարդված յոյսերի տխուր պատկերները։ Սիրում էի երկար, անօտ գիշերները։ Սակայն այն ժամանակ կը ցանկայի, որ նա շուտ անցնէր։

Միութեան միջոց բազմաթիւ այլանդակ ուրուականներ վաճառու համար վաճառի փոքրիկ ճրագ, նա թը պարզված էր և նա միջոցի՝ անտապանների հիւանդի նման վերստին թակարկել անթիւքիան խաւարը իր գիշերային բազմաթիւ այլանդակ ընտանքներով, որոնք կարծես հեթաժայի մուրթ աշխարհում վստահ էին մոլորվածի յուրաքանչիւր միջոց էլ պարզելով սպառնալից ճանիւրը։

Մէջքով պառկած անհաւաք վրայ՝ աշխատում էի ձկնակալի խաղաղ մտքերով, երազը իրականութիւնից՝ զոհուող համար. միշտ էլ նրա այլանդակ պատկերն էր քաղաքում՝ անտառ իրականութեան մէջ, ինչպէս կը ցանկանայի, որ նա անկուստներին նման չընայեր իմ աչքից... Հարեան սինակից խնդրելու հնչելուս։

Իր, արդէն երկնային ժամը 7-ին ըլլալ արհեստագործները վաղվում են և ըլլալ վարդաւորները ազատվում են և չը գիտեն թէ ինչպէս անցկացնեն իրանց պարապ ժամերը։ Այս մասին հետեւալ անգամ։

Զիբին

